

OSMANLI BAHİRİYESİ'NDE YABANCI DANIŞMANLAR (1808-1918) *

Yaşar BEDİRHAN**

Figen ATABEY***

ÖZET

XVIII.yüzyılda Osmanlı Devleti kendi içerisindeki siyasi ve ekonomik sorunları aşamadığı için Batının yükselen teknolojik değerlerine ulaşamamıştır. Osmanlı Donanması'nın 1770 yılının Temmuz ayında Çeşme/İzmir'de Rus Donanmasının baskınına uğraması sonucu tüm gemileri batmıştır. Bu yenilgi ile birlikte yaşanan olumsuz gelişmeler, Sultan III.Mustafa'yı (1757-1774) çağdaş bilgilerle donatılmış deniz subayı yetiştirilmesi konusunda harekete geçirmiş ve bu kapsamda, Baron de Tott isimli Fransız mühendis donanmayı iyileştirme çalışmalarında görevlendirilmiştir. Osmanlı bahriyesinde Sultan III.Selim (1789-1807) döneminden itibaren başlayan ve Sultan II.Mahmut (1808-1839) döneminde de süregelen ıslah hareketlerinde özellikle İngiliz uzmanlardan yararlanılmıştır. Yenileştirme çabalarının sürdüğü XIX.yüzyılda da Osmanlı Donanması büyük felaketlerle karşılaşmaktan kurtulamamıştır. Kırım Harbi, donanmadan yoksun bir kuvvetin Osmanlı İmparatorluğu'nun bekasını koruyamayacağına da bir göstergesi olmuştur. Donanmanın gelişmesine ve modernize edilmesine büyük önem veren Sultan Abdülaziz (1861-1876) bu konuda her türlü imkânı seferber etmiştir. Sultan II.Abdülhamid'in 1909 yılında tahtan indirilmesinden sonra otuz üç yıl boyunca Haliç'te atıl tutulan donanmayı yeniden canlandırmak, imkân ve kabiliyetlerini artırmak için çalışmalar başlatılmıştır. Donanmanın geliştirilip güçlendirilmesi için finansal kaynak yaratma çabalarına paralel olarak dünyadaki yenilikleri takip etmek, Osmanlı Donanmasının kuruluşunu çağdaş esaslara dayandırmak, yeni bir eğitim doktrini geliştirmek maksadıyla İngiliz Amiral Gamble'ın başkanlığında bir heyet görevlendirilmiş, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından itibaren, imparatorluğun siyasi tercihleri doğrultusunda bu kez de bir Alman Heyeti, donanmanın yeniden teşkilatlanma çalışmalarında yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Donanması, Yenileştirme Çabaları, Yabancı Danışmanlar, II. Meşrutiyet Dönemi

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü, El-mek: caturalpy@hotmail.com

*** Yrd. Doç. Dr. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü, El-mek:

FOREIGN ADVISORS IN THE OTTOMAN NAVY (1808-1918)

ABSTRACT

The Ottoman State proved unable to adapt to the changing conditions or to grasp the emerging technological assets of Europe, partly because they had failed to overcome the political and economic problems in the XVIII. century. In July 1770, the Ottoman Navy of 26 ships was completely defeated and destroyed by a surprise attack by the Russian Navy in Çeşme in İzmir. Heeding the warning of that defeat, Sultan Mustafa III (1757-1774) decided to educate and train naval officers in contemporary techniques. Baron de Tott, a French engineer, was employed to supervise the rehabilitation efforts of the Ottoman Navy. Starting from Selim III (1789-1807) and following with Sultan Mahmud II (1808-1839), especially English technical personel were placed in Ottoman Navy. Even while the reconstruction efforts of the Ottoman Army were underway in the XIX. century, the Ottoman Navy continued to face some great disasters. The Crimean War demonstrated that the survival of the Ottoman Empire could not be preserved without a credible Navy. Sultan Abdülaziz (1861-1876) did his utmost to improve and modernize the Ottoman Navy. During the reign of Abdülhamid II, the Ottoman Navy, which was regarded as one of the most powerful navies in the world at least in terms of quantity, was deactivated and kept at the Golden Horn for 33 years. In parallel with the efforts of creating the financial resources to support the Navy, a committee under the presidency of an English sailor, Admiral Gamble, was tasked with investigating the world's maritime innovations. This laid the foundations for the Ottoman Navy on contemporary and fundamental principles and developed a new doctrine for the education and training of its personnel. Just after the beginning of the First World War, in concert with the political inclination of the Empire, a committee from Germany was assigned to reorganize the Ottoman Navy.

Key Words: Ottoman Navy, Innovation Efforts, Foreign Advisors, II. Costitutional Period

Giriş

Yirmi altı parçalık Osmanlı Donanması'nın Rus Donanması tarafından 06-07 Temmuz 1770 gecesi Çeşme/İzmir'de yakılması sonucu yaşanan olumsuz gelişmeler üzerine Osmanlı Bahriyesi'nin ıslahatı konusunda bazı arayışlar içerisine girildiği görülmektedir. "Çeşme Faciası" olarak adlandırılan bu olayın sonucu olarak Sultan III. Mustafa, çağdaş bilgilerle donatılmış deniz subayı yetiştirilmesi konusunda harekete geçmiştir. Dönemin Fransa Elçisi Kont de Vergennes'in yanında 1757-1763 yılları arasında memur olarak çalışan, aynı zamanda elçinin damadı da olan Baron de Tott, Osmanlı Devleti hizmetine alınarak Fen Müşaviri olarak tayin edilmiştir. Çeşme felaketinden sonra memlekette ilim ve eğitimin yayılmasının gerektiğine inanan Sultan III. Mustafa, 1773 yılında Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşanın emrinde bir tersane hendesehanesinin açılması için Baron de Tott'u görevlendirmiştir.¹ Baron de Tott'un tavsiyeleri

¹ Baron de Tott, Orduda topçu ve istihkam sınıflarının güçlendirilmesi ve geliştirilmesine memur edilmiş, bu doğrultuda Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nda yeni istihkamlar inşası ve Hasköy dökümhanesinde sürat topu denilen yeni sistem

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

doğrultusunda Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın gayretleriyle Haliç'te Tersane yakınında 18 Kasım 1773 tarihinde Batı tarzında "Tersane Hendesehanesi"² adıyla bir okul tesis edilmiş ve böylece bugünkü Deniz Harp Okulu'nun temeli atılmış oldu.³

Sultan III. Mustafa'nın ölümünden sonra 1774'te yerine geçen Sultan I. Abdülhamid'in de her yönden güvenini kazanan Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa, tersaneyi yeniden ıslah etme görevini almıştır. 1776 yılından itibaren Fransız, İsveç, İngiliz mimar ve mühendislerin Osmanlı Bahriyesi hizmetinde ve özellikle gemi inşaatında mühim rol oynadıkları göze çarpmaktadır.⁴ Sultan III. Selim (1789-1807)'in hükümranlılığı sırasında pek çok konuda olduğu gibi Bahriye'de de ıslahat çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. 1795 yılında Deniz Mühendishanesinde Fransız Brun adlı bir uzman görevlendirilmiştir.⁵ Yine Fransız Bahriye mühendislerinden Benois, İsveçli mühendis Rhode ve İstanbul tersanesinde baş mimar İsmail ile Molla Mustafa, tersaneleri ıslah ve gemi inşası ile görevlendirilmişlerdir.⁶ Uzun süre tamamen ya da geçici olarak hizmet dışı kalan on beş tersane faaliyete geçirilmiştir. 1797'de Osmanlı tersanelerinde donanmanın modernizasyonu için çalışan Fransız mühendislerin sayısı 23'e ulaşmıştır. Ancak Fransa'nın Temmuz 1798'de Mısır'ı işgal etme teşebbüsü, Bahriye Mektebi ve Tersane hizmetinde bulunan Fransızların geri çağırılmasına sebep olmuştur. Bu durum da öğrenim ve inşa faaliyetlerinin bir süre yavaşlamasına ve aksamasına sebep olmuştur.

İstanbul'da İsveç Konsolosluğunda tercüman olarak görev yapan D'Ohsson da İsveç'ten uzmanların getirilmesi konusunda girişimlerde bulunmuştur. Bunun sonucunda Mühendis Rhode ve beraberindeki on kişilik heyet 1795'te İstanbul'a gelmiştir. Bu heyette gemi inşa mühendisleri ve donanma subayları yer almıştır. İsveçli Mühendis Rhode'nin gayretleriyle 1797-1800 yıllarında yalnız donanmadaki gemilerin bakımına tahsis edilmek üzere İstanbul Tersanesinde büyük bir havuz inşa edilmiştir. Mimarı Fransız Benois olan havuzda daha birçok yabancı mühendis ve teknik eleman da görev almıştır.⁷

Sultan III. Selim döneminde Fransız ve İsveçli uzmanların özellikle gemi inşası ile tersanelerin ve Bahriye Mektebi'nin geliştirilmesi konusunda gösterdikleri gayret önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu uzmanların öğretici sıfatlarından istifade edilerek ilim ve fenlerinden faydalanılma yoluna gidilmiş, böylece yanlarında bir takım kabiliyetli gençlerin yetişmesine zemin hazırlanmıştır. Ayrıca, Sultan III. Selim döneminde tersane ve donanmanın reform çalışmalarında gösterilen gayretler, Sultan II. Mahmud döneminde yapılacak olan reformların da bir nevi alt yapısını sağlamıştır.

Sultan II. Mahmud (1808-1839) ve Sultan Abdülmecid (1839-1861) Dönemi

Yenileştirme çabalarının sürdüğü bu dönemde, Osmanlı Donanması büyük felaketlerle karşılaşmaktan kurtulamamıştır. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından bir yıl sonra, 20 Ekim 1827 tarihinde Yunan İsyanı sebebiyle Mora'nın Navarin Limanı'nda bulunan Osmanlı Donanması, İngiliz-Fransız-Rus ortak filolarının baskınına uğrayarak, 58 gemi ve 6000 denizcisini kaybetmiştir. Navarin'de donanmanın yok edilmesi üzerine yeni bir donanma yapma girişimi başlatılmıştır. Bu

topların dökülmesi konularında çalışmıştır. Fransa'dan getirtilen topçu çavuş ve erlerinin yardımlarıyla Türk askerlerinin yeni toplarla eğitilmesi işini üstlenmiştir.

² Okul, 22 Ekim 1784 tarihinden itibaren "Mühendishane-i Bahri Hümayun" adını almıştır.

³ **Deniz Harp Okulu Tarihçesi**, Deniz Harp Okulu Komutanlığı Basımevi, İstanbul, 2004, s. II-1-2

⁴ Uğur Ünal; "III.Selim Döneminde Osmanlı Bahriyesi", **Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı:1, Ankara, 2003, s. 3

⁵ Deniz Harp Okulu Tarihçesi, a.g.e., s. II-1-8

⁶ Bahri Noyan; "III.Selim Devri'nde Yenilik Hareketleri ve Türk Bahriyesi", **Hayat Tarih Mecmuası**, C. 16, Sayı: 5, 1980, s. 20

⁷ Ali İhsan Gencer; **Bahriye'de Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezareti'nin Kuruluşu (1789-1867)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1985, s. 50

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

kez Fransız ve İngiliz Filolarının Osmanlı Donanması'nı yok etmeye yönelik faaliyetleri nedeniyle gemiler bu ülkelerin dışındaki ülkelere, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'ne ısmarlanmak istenmiş, ya da bu ülkenin gemi inşa mühendislerinden yararlanılmıştır. Sultan II. Mahmud, XIX. yüzyılın başından beri Osmanlı Devleti ile ilişki kurmak isteyen Amerika Birleşik Devletleri ile iktisadi ve ticari bir anlaşma yaparak, Osmanlı tarihinde yeni bir dönemin başlamasına vesile olmuştur. 1830-1839 yılları arasında kesintisiz devam eden bu ilişkiler neticesinde, Osmanlı Bahriyesi için önemli sayılabilecek gelişmeler kaydedilmiş ve Amerika Birleşik Devletleri'nin gemicilik fenninden istifade edilerek, yeni tarz gemilerin inşasına başlanılmıştır.⁸

Sultan II. Mahmud döneminde Osmanlı Donanması'nda hizmet etmiş olan Amerikalı mühendisler arasında Henry Eckworth, Forster Rhodes ve Redhouse'u sayabiliriz.⁹ Amerikalı deniz inşaat mühendisi olan Henry Eckworth 1830 yılında İstanbul'a gelmiş ve devlet hizmetine girmiştir. Mühendis Eckworth, İstanbul Tersanesinde Amerikan harp gemileri modelinde gemiler yapmaya başlamış, fakat bir müddet sonra sağlık sebebi nedeniyle Amerika'ya dönmek zorunda kalmıştır. Mühendis Henry Eckworth, Amerika'ya dönüşünde yerine aynı ustalık ve tecrübeye sahip bir mühendis olan Forster Rhodes'i göndermiştir. Forster Rhodes görevde bulunduğu süre içinde Nusretiye kalyonu ve bir de fırkateyn inşa etmiştir. Başarılı çalışmaları sayesinde Sultan II. Mahmud tarafından taltif edilen Forster Rhodes, Sultan II. Mahmud'un ölümü üzerine istifa etmiştir. 1830-1839 yıllarını kapsayan Türk-Amerikan ilişkileri neticesinde, Türk deniz gücü önemli bir aşama kaydetmiş, çağdaş gemi sanayisini yakından takip etme olanağını bulmuştur.¹⁰

Hünkar İskeleye Antlaşması'nın 8 Temmuz 1833 tarihinde imzalanmasından sonra İngiltere'nin Osmanlı Donanması'na eğitim yardımı verme gayretleri dikkat çekicidir.¹¹ Osmanlı Bahriyesi'nde 1839 yılından 1914 yılına kadar yedi İngiliz amiral görev almıştır. Bunlardan ilki "Yaver Paşa" olarak anılan Binbaşı Sir Wake Walker'dir. 1839 yılında albay rütbesi ile Osmanlı Bahriyesi'nde görevlendirilen Walker'in en önemli hizmeti, Bahriye Mektebi'nin çağdaş düzeyde gelişmesi için yapmış olduğu çalışmalarıdır. 1840 yılında Mirliva (Tuğamiral) rütbesine terfi ettirilen Walker, kendisine Padişah Yaverliğini de tevcih edilmesi dolayısıyla "Yaver Paşa" olarak anılmaya başlamıştır. Mora ihtilalinde Türklere karşı savaşan, hatta başarılarından dolayı Yunanistan Kurtuluş Nişanı (Redeemer of Greece) ile de taltif edilen Walker, bu defa Türk denizciliğine yardım için devleti tarafından görevlendirilmiştir. 1845 yılına kadar Osmanlı Bahriyesi hizmetinde kalan Yaver Paşa, özellikle komuta konusunda uğradığı bazı güçlüklerden dolayı istifa ederek İngiltere'ye dönmüştür.¹²

1845 yılında "Daimi Bahriye Şurası" kurulmuş, tersane, deniz okulları, gemi yapımı, lojistik ve personel konuları ile ilgili olarak bir takım yeni düzenlemelere girişilmiştir. Bu kapsamda İngiliz Amiral Adolphus Slade, 1849'da "Danışman" olarak görev yapmak üzere İngiliz Hükümeti tarafından Osmanlı Devleti hizmetine gönderilmiştir. Mirliva (Tuğamiral) rütbesi ile Osmanlı Bahriyesi hizmetine giren ve "Müşavir Paşa" olarak anılan Adolphus Slade, Türkiye'de on yedi yıl kalmış ve bu sürenin beş yılını donanmada, gerisini Bahriyenin yönetimi, personel yetiştirilmesi, tersane düzeni ve Bahriye Mektebi'nin çağdaş bir düzeye getirilmesi konularında yaptığı çalışmalarla geçirmiştir.¹³

⁸ Gencer, a.g.e , s. 117

⁹ Fahir Armaoğlu; **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri**, TTK Basımevi, Ankara, 1991, s. 1

¹⁰ Gencer, a.g.e., s. 132

¹¹ Bernard Lewis; **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, TTK Basımevi, Ankara, 1984, s. 17

¹² Doğan Hacıoğlu; **Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Harbi'ne Girişi**, Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2001, EK-B (B-2)

¹³ Fahri Çoker; "Osmanlı Bahriyesi'nde İngiliz Islah Heyetleri", **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, Sayı:541, Temmuz 1988, s. 16

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

1854'te Ferik (Koramiral) rütbesine yükseltile Amiral Adolphus Slade, özellikle Kırım Harbi sırasında (1854-1856) Osmanlı Donanması ile Müttefik Donanması arasında başarılı bir işbirliği sağlamış, zafere katkısı Müttefik Devletlerce madalyalarla ödüllendirilmiştir. 1858'de Bahriye Şurası tarafından İnşaiye ve Liman Meclisleri kurulmuş ve 1859 yılında "Liman Meclisi" başkanlığına Adolphus Slade getirilmiştir. Beş yıl bu görevde kalarak İstanbul limanının araç, gereç ve mevzuat bakımından noksanlarını gidermiştir.

Sultan Abdülmecid döneminde gerek Bahriye Mektebi'ndeki eğitim ve öğretimin düzenlenmesi ve gerekse donanmada yapılan muhtelif yeniliklerle bir deniz kuvveti tesis edilmesine gayret edilmiştir. Ancak, 1853 Sinop Baskını'nda Ruslar tarafından kısmen de olsa Osmanlı gemilerinin yakılmış olması, asrın içinde Türk Denizciliğine indirilen üçüncü büyük darbe olmuştur. Sinop Baskını'nın verdiği en önemli ders artık ahşap gövdeli gemilerin kullanışsızlığı ve bundan böyle harp gemisi olarak kullanım çağının sona erdiği gerçeğinin görülmesidir. Bu baskın üzerine, İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'nin yanında Rusya'ya karşı Kırım Harbi'ne girmişlerdir.

Sultan Abdülaziz (1861-1876) ve Sultan Abdülhamid (1876-1909) Dönemleri

Kırım Harbi aynı zamanda, donanmadan yoksun bir kuvvetin Osmanlı Devleti'nin bekasını koruyamayacağını da bir göstergesi olmuştur. Bu harpte, Osmanlı Donanması, İngiliz ve Fransız gemileri ile birlikte harekât yapmış; bu harekâttan alınan dersler ışığında, donanmanın özellikle buharlı ve zırhlı gemiler ile güçlendirilmesi yönünde planlamalar yapılmıştır. Donanmanın gelişmesine ve modernize edilmesine büyük önem veren ve bu konuda her türlü imkânı seferber eden Sultan Abdülaziz (1861-1876) döneminde, dış borç alınarak gerek yabancı ülke tersanelerinde, gerekse İstanbul, İzmit, Gemlik ve Mudanya Tersanelerinde 25'i zırhlı olmak üzere 100'ü aşkın gemiyi ihtiva eden bir gemi inşa programı gerçekleştirilmiş ve büyük bir deniz gücü oluşturulmuştur. Büyük çoğunluğu İngiliz yapımı olan gemilerde çalışan çarkçı sınıfı teknik personel ile tersane ve onarım kademelerinde çalışan yabancı mühendis ve işçilerin çoğunluğunu İngilizler teşkil etmiştir. Ayrıca bu teknik personel içinde İngiliz, Fransız ve İsveçli personel de bulunmuştur.¹⁴

Sultan Abdülaziz döneminde donanmanın modern tipteki harp gemileriyle yenileştirilmesinin yanı sıra, çoğunluğu İngiliz olmak üzere Deniz Kuvvetleri'nin çeşitli birimlerine yabancı danışman, teknisyen, işçi ve subay alınması konusu üzerinde de ısrarla durulmuştur. 1868 yılında İngiliz Bahriyesinden Albay Augustus Charles Hobart beş yıl süre ile "Kumanda Meclisi Azalığı" görevi de verilerek, Osmanlı Bahriyesi'nde danışman olarak hizmete alınmıştır. Kendisine Mirliya (Tuğgeneral) rütbesi tevdi edilmiştir. Girit'teki başarılı görevinden sonra 1869'da Ferik (Koramiral) rütbesine terfi eden Hobart Paşa, Liman Başkanlığına atanmış, ayrıca "Bahriye Islahât Komisyonu Başkanı" olarak görevlendirilmiştir. 15 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Bahriyesi Nezareti Kurmay Dairesi'ne başkan olmuştur.¹⁵

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Hobart Paşa Karadeniz'de, Kafkasya'da Ruslara karşı Kara Kuvvetlerinin lojistik ve personel desteğini sağlamıştır. Hobart Paşa 11 Ocak 1881'de Vezirlik ve Müşirlik (Büyük Amirallik) rütbesine yükseltilerek Donanma Komutanlığına atanmıştır.¹⁶ Osmanlı Bahriyesi'nde ilk ve tek müşir rütbesine erişebilmiş yabancı olan Hobart Paşa, rahatsızlanması nedeniyle tedavi maksadıyla gittiği Milano'da 15 Haziran 1886'da vefat etmiştir. Sultan II. Abdülhamid çok sevdiği dostunun Türk topraklarında gömülme vasiyetini yerine getirmek üzere Necid vapurunu ve cenazesini yurda getirmek üzere bir kurul

¹⁴ Celalettin Yavuz; **Osmanlı Bahriyesinde Yabancı Misyonaerlar**, İstanbul Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi, İstanbul, Tarihsiz, s. 135

¹⁵ Afif Büyüktuğrul; **Osmanlı Deniz Harp Tarihi**, C.III, Deniz Basımevi, İstanbul, 1983, s. 255

¹⁶ Çoker; a.g.e., s. 17

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

görevlendirmiştir. Hobart Paşa, 10 Temmuz 1886'da askerî törenle Haydar Paşa'daki İngiliz Mezarlığında toprağa verilmiştir.¹⁷

1867 yılında İngiltere'nin İstanbul Büyükelçiliği istasyonier gemisi Cradoc'un ikinci komutanlığına atanan Sir Henry Felix Woods, 1869 yılında Bahriye Mektebi'nde seyir öğretmeni olarak göreve başlamış, dört yıl bu görevi yaptıktan sonra 1874 yılında Binbaşı rütbesi ile Hüdavendigâr okul gemisine atanmıştır.¹⁸

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde Osmanlı filolarının Karadeniz'deki deniz harekâtına katılmış; özellikle Tuna Nehri'nin kıyı savunmasındaki başarılı hizmetleri dolayısıyla Miralay (Albaylık) rütbesine yükseltilmiştir. Albay Woods, savaş sonunda Avrupa devletleri Bahriye okullarında okutulmakta olan ders kitaplarının Türkçe'ye çevrilmesi için kurulan ve Bahriye Nezareti'nde yeni teşkil edilen "Torpedo Komisyonu"na üye olarak atanmıştır. Albay Woods, 20 Mart 1883 tarihinde Mirlivalık rütbesine yükseltilerek, "Paşa" unvanını almıştır. Önceki görevlerini sürdürmekle beraber Bahriye Mektebi'nde mevcut uzmanlık sınıflarına ek olarak "Torpedo" sınıfını kurmuş ve bu sınıfın öğretmenliğini yaparak Osmanlı Bahriyesi'nin ilk torpidocularını yetiştirmiştir. Bu Woods Paşa'nın son mesleki görevi olmuştur.¹⁹

Padişahın Fahri Yaverliği ile de onurlandırılarak 10 Ekim 1886'da Feriklik (Koramiral) rütbesine yükseltelen ve 26 Eylül 1896'da Padişah emrindeki "Askeri Yüksek Teftiş Kurulu" üyeliğine atanan Woods Paşa, 1886'dan sonraki hizmetini Padişah ve saray emrinde sürdürmüş, Sultan II.Abdülhamid'in tahtan indirilmesiyle elli yıla yakın bir hizmetten sonra 1909 yılının Temmuz ayında emekliye ayrılmıştır.²⁰ 1873-1876 yılları arasında Bahriye Mektebi'nde İngiliz Morris (Seyir öğretmeni), Wells (İngilizce öğretmeni), Conolly (Top, kılıç talimi ve ordonat öğretmeni) ve Warren (Makine ve İngilizce öğretmeni) başarılı hizmetler vermişlerdir.

Sultan II. Abdülhamid (1876-1909), 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nde etkin bir rol oynayamadığı ve yenilgiyi önleyemediği gerekçesiyle, Osmanlı Donanmasını Haliç'te demirletmiştir. 1897 yılındaki Osmanlı-Yunan Savaşı'na kadar yaklaşık 20 yıl süre zarfında donanma Haliç'ten dışarı çıkarılmamış, yabancı mühendis ve işçilerin mukaveleleri yenilenmeyerek görevlerine son verilmiş, donanma her ne kadar sayı ve görünüm itibariyle büyük de olsa kalite ve muhtevası bakımından bitmiş ve tükenmiş bir durum arz etmiştir.²¹ Ne tatbikat, ne silah atışları ne de taktik eğitimler yapılmamıştır. Yunanistan'ın 1897 yılında Girit'i işgal etmesi ile başlayan Osmanlı-Yunan Harbi'nde ise Osmanlı Donanması Çanakkale'den Ege'ye çıkamamış sadece Çanakkale Boğazı'ndan olabilecek muhtemel bir Yunan Donanması zorlamasına karşı "Sahil Bataryası" gibi kullanılmıştır.

1897 Osmanlı-Yunan Harbi'nde açıkça ortaya çıkan donanmanın feci durumu padişahı, yetersiz de olsa bazı tedbirler almaya zorlamış, eski gemilerden bazılarının onarımına başlanmış, bazı yabancı uzmanlardan yararlanma cihetine gidilmiştir. Bu dönemde Osmanlı Bahriyesi hizmetinde İngiliz Amiral Felix Wood ve Amiral Hobart (Hobart Paşa)'ın yanı sıra, Amerikalı Amiral Ransford D.Bucknam, Alman Deniz Kuvvetlerinden ayrılıp da görev alan Alman Von Starke ve Kalau Von Hofe görev yapmışlardır.

¹⁷ Çoker, a.g.e., s. 21

¹⁸ Doğan Hacipoğlu; **Osmanlı İmparatorluğu'nun I.Dünya Harbi'ne Girişi**, Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2001, s. B-18

¹⁹ Büyüktuğrul, a.g.e., C.III, s. 256

²⁰ Uğur Çakıl; "Woods Pasha" **Deniz Mecmuası**, C.55, Sayı:368, (1 Mayıs 1943), s. 89

²¹ Hülagü Metin; "1897 Osmanlı-Yunan Savaşı Çerçevesinde Sultan II.Abdülhamid Dönemi Osmanlı Donanması Hakkında Bir Değerlendirme", **Türkler**, C.XIII, Yelken Matbaası, 2000, s. 833

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Ransford D.Bucknam, Philadelphia'daki William Cramp & Sons şirketinde çalışırken, Osmanlı Devleti 1900 yılında bu şirkete Mecidiye kruvazörünü sipariş etmiştir. Geminin deneme seyirlerini icra eden Bucknam, kruvazörün Osmanlı Devleti'ne teslim edilmek üzere 1 Mart 1904 tarihinde Amerika'dan ayrılışı esnasında komutanlığı görevlerini de icra etmiştir. Uzun bir yolculuğun ardından Ransford D.Bucknam 21 Nisan 1904 tarihinde İstanbul'a getirerek, Osmanlı yetkililerine teslim etmiştir. İstanbul'da Amerikan Büyükelçisi tarafından Sultan II.Abdülhamid'in huzuruna çıkmış ve Yarbay rütbesi ile Osmanlı Donanması'nda hizmete girmiştir. İlk kontratı altı aylık olduğu hâlde bu donanmada beş yıl çalışmasını sürdürmüş, bu arada Sultan Abdülhamid'e yaver de olmuş, Yıldız Sarayında kendisine özel bir oda ve donanma müfettişliği görevi verilmiştir. Amiral Bucknam o sırada devam eden Rus-Japon Savaşı hakkında padişahın isteği üzerine devamlı rapor vermiştir.²² Sultan II. Abdülhamid'in Avrupa ve Amerika'da inşa edilen/edilmekte olan yeni sistem zırhlı kruvazörlerin ve özellikle denizaltı gemilerinin incelenerek ayrıntılı bilgi edinilmesi, bunların inşa tezgahlarında görülmesi, vasıf ve fiyatlarının, ne kadar zamanda yapıldıklarının ve devlet garantisi ile kredi temin edilip edilmeyeceğinin araştırılması iradesi üzerine refakat subayı Deniz Yüzbaşı Rauf Bey ile 7 Ekim 1904'te İstanbul'dan hareketle Fransa, İngiltere, A.B.D. ve İtalya'da araştırma ve tetkikler yaparak 1905 yılının Şubat ayı sonunda İstanbul'a dönmüş, gördükleri yenilikleri ve incelemelerinin neticelerini padişaha rapor etmişse de padişahın bahriye siyasetinde belirgin bir değişme görülmemiştir.

Amiral Bucknam Kiel'de onarımı biten Asar-ı Tevfik zırhlı korvetini 23 Ocak 1907'de İstanbul'a getirmiştir. Sultan II. Abdülhamid bu görevi başarıyla tamamlamasını takdir ederek, kendisini Miralay (Albay) rütbesine terfi ettirmiştir. 14 Kasım 1907 tarihinde Miralılık (Tuğamiral) rütbesine yükseltilmiştir. Bucknam Paşa, Bahriye Miralvası olarak Donanma Müfettişliği yapmış, 1908 yılında Fransa'daki Schnaider Fabrikası'nda yapılan Samsun muhribinin muayene komisyonunda görev almış ve teslim almak için Çanakkale'ye gitmiştir. Sultan II. Abdülhamid tahtan indirilmesiyle birlikte 1909 yılında Bucknam Paşa'nın görevine son verilmiştir.²³

II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)

II.Meşrutiyet'in 23 Temmuz 1908'de ilan edilmesi ile birlikte Deniz Kuvvetleri'nin yeni baştan ele alınarak, bir takım düzenlemelere gidilmesi gerekli görülmüştür. Bu sebeple, 25 Ağustos 1908 tarihinde toplanan Şura-i Bahriye, yapılacak ıslahat için İngiltere'den bir heyet getirilmesine karar vermiştir. Bu amaçla İngiltere'den sırası ile Amiral Douglas Gamble, Limpus ve Williams adlı üç amiral görevlendirilmiştir.²⁴

Bu dönemde Osmanlı Hükûmeti, Alman ordularının kara muharebelerindeki maharetlerinden, İngilizlerin de denizciliklerinden yararlanmayı uygun görmüştür. Bu sebeple, bir taraftan Alman subayları Kara Kuvvetlerine danışman olarak getirilirken, diğer taraftan da Deniz Kuvvetlerinin ıslah ve tensik işleri İngilizlere verilmiştir. Bu görüş ve anlayışla Osmanlı Deniz Kuvvetleri, 1909 yılı başından itibaren Amiral Gamble başkanlığındaki bir İngiliz heyetinin emir ve kontrolüne verilmiştir. Amiral Gamble'ın yanında çeşitli sınıflardan beş kişilik bir uzmanlar heyeti de bulunmuştur. Osmanlı Donanması'nın modernizasyon ihtiyaçlarını belirlemek ve eğitim eksikliklerini gidermek amacıyla gelmiş olan Amrila Gamble ve beraberindeki heyet üyeleri, önceki dönemlerde Osmanlı Donanması'nda muhtelif şekillerde hizmet görmüş olan, o sırada

²² Ferdi Uyaniker; "Osmanlı'nın Amerikalı Paşası Amiral Ransford D.Bucknam", **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, Mayıs 2012, Sayı: 613, s. 109

²³ Hacipoğlu; a.g.e., s. B-37

²⁴ Büyüktuğrul, a.g.e., C.III, s. 224

yedek ya da işsiz durumdaki diğer İngiliz deniz subaylarından son derece farklı bir biçimde, fiilen İngiliz Deniz Kuvvetleri'nde görev yapmakta olan muvazzaf subaylar arasından seçilmişlerdir.²⁵

Koramiral rütbesi 1909 yılının Şubat ayında ile Osmanlı Bahriyesi hizmetine giren Ferik Amiral Gamble Paşa, yapılan anlaşma gereğince katibi Darmen, Seyir uzmanı Foot, Topçu Uzmanı Tutenham, Torpido Uzmanı Gouin, Makine Uzmanı Cross Dale adındaki uzmanlarla görevine başlamış, Kasımpaşa'daki Bahriye Nezareti binasına yerleşmiştir.²⁶

Amiral Gamble kendisi ile imzalanan sözleşme gereğince Donanma Komutanı olarak atanmamıştır. Ancak kendisine verilen yetkiler onun barış zamanında Donanma Komutanı gibi görev yapabilmesine imkân verecek nitelikte olmuştur.²⁷ Amiral Gamble'a; "Yeni bir donanma programı hazırlamak, Tersaneyi yeniden düzenlemek, Kurslar açarak personel yetiştirmek, Talimnameler yayınlamak" gibi görevler tevdi edilmiştir. Görev süresi iki yıl olarak belirlenen Gamble Paşa'ya yapacağı düzenlemelerde tam yetki verilmiştir.²⁸ Amiral Gamble, Bahriye Nezareti'nin teşkilatını İngiliz Bahriye teşkilatından esinlenerek yeniden düzenlemek için çalışmalara başlamıştır. Öncelikle, heyeti ile birlikte donanmayı oluşturan tüm gemileri kontrol etmiş, neticede yaklaşık altmış adet gemiyi hurdaya çıkartmıştır. Geri kalan gemileri iki filo ve bir filotilla olarak teşkilatlandırmıştır.²⁹

Gamble Paşa bu süre içerisinde er eğitimi için Kasımpaşa'daki Gazi Hasan Paşa kışlasında Yeni Er Okulu (Efrad-ı Cedide Mektebi)'nu açtırmıştır. Bu arada çeşitli uzmanlık dallarında kurslar açılarak personelin eğitilmesi çalışmaları sürdürülmüş, Avrupa'ya silah ve ihtisas kursları için bazı subaylar gönderilmiştir.³⁰ 1909 yılı yaz mevsiminde tüm Donanma Haydarpaşa önlerinde demirlemiş, Sultan Reşad da Ertuğrul Yatı ile İngiltere'de uygulanan benzetimle harp gemilerinin arasından geçmiş ve gemiler tarafından selamlanmıştır. Osmanlı Donanması bu arada iki kez Ege Denizi'ne çıkarak eğitim yapmaya başlamıştır.³¹ Bunun dışında Osmanlı Donanması bu dönemde bir defacık olsun top ve torpido atış eğitimi yapmamış ve varsayımına dayanan bir savaş manevrası bile gerçekleştirilmemiştir. Bu gemilerin seyir jurnallerinde herhangi bir deniz manevrasının yaptırılmış olduğuna rastlanmadığı da belirtilmektedir.³²

Amiral Gamble Osmanlı Donanması için iki muharebe gemisi, üç kruvazör ve 10 muhrip inşasını kapsayan yeni bir gemi inşa/tedarik planı da hazırlamıştır.³³ O yıllarda Osmanlı Bahriyesi "Drednot" tipi gemilerin tedariki üzerinde yoğunlaşmışken, Amiral Gamble on bin tonluk "Muharebe Gemileri"nin tedariki üzerinde durmuştur. Başlangıçta 15 milyon lirayı aşan bu tedarik/inşa planı devletin mali gücünü aştığından ve muharebe gemilerinin Amiral Gamble'ın

²⁵ Yavuz, a.g.e., s.151

²⁶ Çoker, a.g.e., s. 21

²⁷ O dönemde Donanma Komutanlığına atanmış kimse yoktu ve bu makam "Donanma İkinci Komutanı" unvanı ile Albay Ramiz tarafından yürütülmekteydi.

²⁸ Çetinkaya Apatay, "Balkan Harbi Öncesi Osmanlı Donanmasını Güçlendirme Çabaları", **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, C.90, Sayı: 502, Temmuz 1978, s. 9

²⁹ **Birinci Filo:** Mesudiye zırhlı firkateyni, Asar-ı Tevfik zırhlı korveti, Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri, Berk-i Satvet ve Peyk-i Şevket torpido kruvazörleri

İkinci Filo: Avnillah, Muin-i Zafer, Feth-i Bülend, İclaliye zırhlı korvetleri, **Filotilla:** Hamidabad, Sultanhisar, Sivrihisar, Demirhisar, Musul, Tokat, Akhisar, Draç, Kütahya, Ankara, Antalya, Yunus, Hamidiye, Berk-i Efşan torpidobotları . Tri-i Müjgan gemisi donanmanın onarım gemisi olmuş, İhsaniye yatı da Donanma Komutanına tahsis edilmişti. Bu gemiler dışında güvenlik hizmetleri için gambotlar/torpido gambotlar da İzmir, Selanik, Beyrut ve Kızıldeniz'de konuşlandırılmışlardı.

³⁰ Hayati Tezel; **Anadolu Türklerinin Deniz Tarihi**, Deniz Basımevi, İstanbul, 1973, s. 758

³¹ Yavuz, a.g.e., s. 158

³² Büyüktuğrul, a.g.e., s. 282

³³ Amiral Gamble, bu donanma plânını yaparken İngiliz donanmasının ilerde Akdeniz'de ciddi bir deniz gücüyle karşılaşmasına meydan vermemeyi de göz önüne aldığı bazı yazarlar tarafından ileri sürülmüştür.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

öngördüğünden daha büyük (İngilizlerin dretnot tipi) olması istendiğinden dolayı kabul görmemiştir.

Amiral Gamble donanma programı konusunda Osmanlı deniz subayları ile anlaşmazlığa düşmesi sebebiyle sözleşmenin bitiminden on bir ay önce 26 Ocak 1910 tarihinde istifa ederek, İngiltere'ye dönmüştür. Amiral Gamble'in ayrılmasından hemen sonra Bahriye Nezareti İngiltere'den yeni bir ıslah heyetinin getirilmesi için teşebbüse geçmiştir. İkinci İngiliz danışman kurulu başkanlığına 3000 Osmanlı lirası yıllık ücret ve iki yıl süreli olarak 3 Mayıs 1910 tarihinde Amiral Sir Hugh Pigot Willams getirilmiştir. Osmanlı Bahriyesinde göreve başlayan Amiral Willams, heyetini Amiral Gamble ile birlikte çalışan Dermen (Katip), Seyir Uzmanı Foot, Coin (Torpido Uzmanı) ve kendi seçtiği Mc Quinon (Topçuluk Uzmanı), W.Reed, Blake ve Pache (Çarkçılık uzmanları)'den oluşturmuştur.³⁴

Bu dönemde gemilerde bütün branşlarda açılan kurslarla subay, erbaş ve erlerin eğitimlerine hız verilmiştir. Amiral Willams, Amiral Gamble'den farklı olarak Osmanlı Donanmasını komuta etmemiş; Bahriye Nezareti'nin özel bir bölümünde plan ve proje yapmakla meşgul olmuştur. Donanmaya Donanma İkinci Komutanı sıfatıyla Albay Ramiz komuta etmiş, Donanma Kurmay Başkanlığı görevini de İngiliz Albay Foot yürütmüştür. Amiral Willams'ın 3 Şubat 1911 tarihinde istifa ederek, görevden ayrılmasından sonra Osmanlı-İtalyan (Trablusgarp) Savaşı'nın başlaması ile bir süre Bahriye'de yabancı Amiral görevlendirmesi düşünülmemiş, ancak bir yıl sonra Bahriye Nezareti 3 Şubat 1912'de Hükümet'e yazdığı bir yazı ile, Amiral Gamble'in tekrar Osmanlı Bahriyesi hizmetine alınması için gerekli teşebbüsün yapılmasını arz etmiştir. Londra Büyükelçiliği aracılığı ile kendisine ulaştırılan bu öneriye karşı Amiral Gamble, Sadrazama hitaben yazdığı mektupta, özel nedenler ileri sürüp özür dileyerek bu çağrıyı kabul etmemiştir.

İngiltere Hükümeti bu kez Osmanlı Deniz Kuvvetlerine Üçüncü Danışman Heyeti Başkanı olarak Arthur H. Amiral Limpus'u yollamıştır. 3 Mayıs 1912'de görevine başlayan Amiral Limpus, kurmayı olarak Alan E.Stack (Özel Sekreter), Seyir Uzmanı Arthur L.Ashby, Frank Elliot (Top), Guy W.Halifax (Torpido Uzmanı), Gerald Moore ve Page'ı (Makine Uzmanı) görevlendirmiş, bu subaylar anlaşma gereği İngiltere Bahriyesindeki rütbelerinden bir üst rütbe ile hizmete alınmışlardır.³⁵

6 Haziran 1912'de Padişahın onayı alınarak yayınlanan Amiral Limpus ve beraberindeki heyet için hazırlanmış 13 Maddeden oluşan özel düzenlemeye göre, Amiral Bahriye Nazırının deniz işleri danışmanı olarak görev yapması kararlaştırılmıştır. Amiral Limpus, Osmanlı Bahriyesi'ni ıslah etmekle görevlendirilmiştir. Amiral Limpus göreve başladığı tarihten itibaren yaptığı incelemeler sonucu Bahriye'de yapılması gereken yenilik ve düzenlemelerle ilgili önerilerini bir rapor halinde 3 Ekim 1912 tarihinde Bahriye Nezareti'ne sunmuştur. Ancak bahse konu rapor; gerek devlet ileri gelenlerinin deniz alaka ve menfaatlerine uzak olmaları, gerekse Balkan Harbi'nin başlaması sonucu ülkenin içinde bulunduğu zor şartlar ve kısa sürelerle bahriye nazırlarının değişmesi gibi nedenlerden dolayı yeterince ele alınamamıştır.³⁶

Şubat 1914 ayı içerisinde Bahriye Nazırlığı görevine getirilen Cemal Paşa donanmanın ıslahı için süratle çalışmaya başlamıştır. Cemal Paşa gerek Amiral Limpus'un gerekse daha önceki ıslah heyeti başkanlarının öneri ve raporlarını incelemiştir. Amiral Gamble'den beri devam eden Bahriye Nezareti teşkilatına nihai şekil vermeye çalışmışlardır. Bu kapsamda Bahriye Şurası kaldırılmış, Bahriye Nezareti esas olarak dört bölümden oluşacak şekilde yeniden yapılanması sağlanmıştır. Bu nedenlerdendir ki 11 Mart 1914'de Bahriye Nazırı olan Cemal Paşa, Amiralin 30

³⁴ Büyüktuğrul, a.g.e., s. 348

³⁵ Çoker, a.g.e., s. 26

³⁶ O dönemdeki Bahriye Nazırı Mahmut Muhtar Paşa görevini 14 Ekim 1912'de Hurşit Paşa'ya, o da 14 Temmuz 1913'de Çürüksulu Mahmut Paşaya devretmiştir. 11 Mart 1914'te de Cemal Paşa Bahriye Nazırı olmuştur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Nisan 1914'te biten sözleşmesini yenilemiş, rütbesi de 30 Mayıs 1914'te Ferik Amiralliğe yükseltilmiştir.³⁷ Limpus Paşa, Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın desteği ile o zamana kadar göz ardı edilen öneri ve tasarıları uygulama aşamasına getirmiş, 22 Temmuz 1914'te donanma, kendi komutasında açık deniz eğitimine başlamıştır. Ancak deniz eğitimleri Ağustos başından itibaren fiilen başlamış olan Birinci Dünya Harbi ile sekteye uğramıştır.

Islah heyetine 60 civarında İngiliz gedikli/erbaş, er ve sivil çeşitli görev ve kademelerdeki personel yardımcı olmuştur. Osmanlı hizmetindeki tüm İngiliz bahriye personeli fes dahil Osmanlı Bahriyesi'nin üniformasını giymiştir. Limpus Paşanın görev süresi, Osmanlı Devleti'nin savaş içinde bulunduğu bunalımlı bir döneme rastlamasına, personelin çağdaş usullere göre eğitimi ve donanmanın savaş yeterliliğinin üstün bir düzeye çıkarılması bakımından bazı tutucu direnmelere rağmen yararlı çalışmalarla geçmiştir.

1914 yılının ortalarında Avrupa'daki siyasi durum gerginleşmiş, 28 Haziran Saraybosna suikastıyla genel bir harbin ortaya çıkma ihtimali kuvvetlenmiştir. Bunu gören İngiltere Hükümeti Sultan Osman ve Reşadiye gemilerine el koymuştur. Almanya ile askeri anlaşma imzalanmış, 3 Ağustos 1914 günü Genel Seferberlik ilan edilmiştir. 10 Ağustos 1914 günü Çanakkale Boğazı'ndan giren Goeben ve Breslau gemilerinin Osmanlı Devleti tarafından satın alındıkları bildirilmiş, 16 Ağustos'ta Tuzla'da Türk Bayrağı çekilerek "Yavuz" ve "Midilli" adları verilmiştir.³⁸

Alman gemilerinin gelmesi ve Amiral Souchon'un duruma hakim olması ile İngiliz Heyetinin görevi otomatik olarak sona ermiştir. Amiral Souchon 9 Eylül 1914'te resmen Donanma Komutanlığına atanırken, aynı gün İngiliz Islah Heyetinin başındaki Amiral Limpus yeni atandığı Malta Adası'ndaki İngiliz Deniz Üssü'nde görevine başlamak üzere İstanbul'dan ayrılmıştır. Amiral Souchon tarafından her gemiye komutan yardımcısı olarak birer Alman subayı verilmiş, kısa bir süre sonra ise emir ve komutanın tamamı bu Alman subayların eline geçmiştir. Yine Amiral Souchon tarafından Çanakkale savunma tertibatının düzenlenmesi üzere Almanya'dan kıyı topçusu, mayıncı, torpidocu ve muharebeci olarak iki Amiral (Koramiral Guido Von Usedom ve Koramiral Merten) komutasında, 15 subay ve 281 astsubay ve erden oluşan bir Deniz Müfrezesi yurda gelmiş ve her iki Boğaz'a taksim edilmiştir. Amiral Souchon Yavuz ve Midilli gemilerinin de içinde bulunduğu Osmanlı Donanmasını 27 Ekim 1914'te Karadeniz'e çıkartarak, 29 Ekim 1914'te Rusya'nın Odesa, Novorosiski ve Sivastopol limanlarını bombardıman suretiyle Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesine vesile olmuştur.³⁹

Birinci Dünya Savaşı esnasında savaş sonrası için bir donanma programı yapılmaktan da geri kalınmamıştır. Cemal Paşa Bahriye Nazırlığına ilaveten ayrıca Suriye'deki 6'ncı Ordu Komutanlığı görevlerini de yürütmüştür. Cemal Paşa'ya göre harbin sonunda imzalanacak barış antlaşmasından sonra da Osmanlı Devleti'nin düşmanlarını caydırabilmesi amacıyla ilave muhrip, denizaltılara ihtiyaç bulunmaktaydı. Bu program üzerinde 1917 yılının yaz aylarında Almanya'ya bir seyahat yapan Bahriye Nazırı Cemal Paşa ile Alman makamları arasında görüşmeler olmuştur. Ancak harbin sonunda Osmanlı Devleti'nin yenilen ülkeler arasında bulunması nedeniyle Cemal Paşanın "Deniz Kuvveti Projesi" de bir hayalden öteye geçememiştir.⁴⁰

³⁷ Hacıpoğlu, a.g.e., s. 43

³⁸ Figen Atabey; **Karadeniz'de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Milli Mücadele Dönemi)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 10

³⁹ Atabey, a.g.e., s. 18

⁴⁰ Celalettin Yavuz; "Birinci Dünya Harbi Sırasında Osmanlı ve Alman Deniz Subayları İlişkileri", **Yedinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri I**, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2000, s. 246

Sonuç

Çalışmamızda Sultan III. Selim (1789-1807) ve Sultan II. Mahmud (1808-1839) döneminden itibaren Osmanlı Bahriyesinde bir takım ıslah hareketlerine girişildiği ve bu konuda özellikle yabancı uzmanlardan yararlanma yoluna gidildiği tespit edilmiştir.

1854-1856 Kırım Harbi'nden sonra ülkenin denizciliğe ne kadar muhtaç olduğu bir kez daha görülmüş, Sultan Abdülaziz tarafından bu meselenin başlı başına bir dava olduğu kabul edilerek, Deniz Kuvvetlerinin yeniden yapılanması cihetine gidilmiştir. Bu dönemde meydana getirilmiş olan buharlı makinelerle tahrikli ve zırhlılardan oluşan Osmanlı Donanması'nın en büyük eksikliği yeterli sayıda ve yeterli bilgilerle eğitilmiş Türk teknik personelinin yetiştirilememiş olmasıdır. Makine ile yürütülen gemilerin büyük çoğunluğu İngiliz yapımı olduğundan bu modern gemilerinin baş çarkçıları ile makine, kazan ve elektrik gibi teknik branşlarındaki personeli, tersanelerde makine aksamının onarımından sorumlu personelin çoğunluğunu başta İngilizler olmak üzere yabancılar teşkil etmiştir.⁴¹ Doğal olarak bu yabancı teknik personelin de görevlerindeki tekelciliği kendi ve ülkelerinin politik çıkarları doğrultusunda kullanmaktan geri kalmadığını söyleyebiliriz.

Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) dönemi, gemilerde makine döneminin gelişmiş olduğu zamanlara rastlamaktadır. Sultan Abdülhamid döneminde Osmanlı Deniz Kuvvetlerinde sadece İngiliz subaylar değil, aynı zamanda Alman deniz subayları da danışman olarak görev almaya başlamışlardır. Ancak İngiliz ve Alman subaylarının sadece sarayda kalmalarına izin verilmiş, asıl görev yerleri olan Osmanlı Donanmasında kullanılmalarına olumlu bakılmamıştır. Meşrutiyet'in ilanını takiben devletin diğer kurumlarında olduğu gibi, Deniz Kuvvetlerinde de bazı reform hareketlerinin başlatılmış olduğu görülmektedir. Altı yıla yakın bir zaman Osmanlı Donanması'nda "Danışman" olarak hizmet etmiş bulunan İngiliz Amiralleri ve beraberlerindeki heyetlerinin faaliyetleri, Trablusgarp ve Balkan Savaşlarının araya girmesi ile hayli sekteye uğramış olsa da, otuz yıl hareketsiz kalmış bir donanmayı, ancak yürütebilecek bir duruma getirmiş, savaş yeterliliği bakımından da pek az bir şey temin etmiştir.⁴² İngiltere gibi deniz menfaat ve üstünlüğüne dayanan bir imparatorluğun Osmanlı Devleti'nin güçlü bir deniz kuvvetine sahip olmasını istemesi, ne kadar samimidir, bu da ayrı bir tartışma konusudur. Islah heyeti başkanı olarak gönderilen bu İngiliz amirallerini genel bir değerlendirmeye tabi tutacak olursak, Osmanlı Donanmasını modernleştirmede pek başarılı olduklarını söyleyemeyiz. İngilizlerin Türk Donanmasını güçlendirmeyi pek istemedikleri, ıslahat yerine oyalama yolu tuttıkları da düşünülmektedir.⁴³ Birinci Dünya Harbinin eşliğinde İngilizlere ısmarlanan ve bedeli ödenen iki savaş gemisini (Sultan Osman ve Reşat) İngiltere Hükümetinin bahane ile el koyması da Osmanlı Devleti donanmasının güçlenmesini istemediklerinin bir başka örneğidir. Almanya'nın isteği ve politikası doğrultusunda girilen Birinci Dünya Savaşı süresince ise Deniz Kuvvetlerinin sevk ve idaresi Türk denizcileri yerine; ne yazık ki Alman deniz subayları eline bırakılmıştır.

KAYNAKÇA

APATAY, Çetinkaya; "Balkan Harbi Öncesi Osmanlı Donanmasını Güçlendirme Çabaları", **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, Sayı: 502, C.90, Temmuz 1978, s.9-15

ARMAOĞLU Fahir; **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri**, Ankara, TTK Basımevi, 1991

⁴¹ Yavuz, a.g.e., s. 141

⁴² Besbelli, a.g.m., s. 81

⁴³ Hacipoğlu, s. B-50

- ATABEY Figen; **Karadeniz'de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Milli Mücadele Dönemi)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006
- BESBELLİ Saim: “Meşrutiyet Donanması”, **Donanma Dergisi** , C.75, Sayı : 437, Nisan 1962
- BÜYÜKTUĞRUL Afif: “II.Meşrutiyet Sonrasında Deniz Kuvvetlerimizin Düzenlenmesi Çabaları”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı:5, s.57-66
- BERKES, Niyazi; **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 1978
- BOZDAĞ, İsmet; **Sultan Abdülhamid’in Hatıra Defteri**, Pınar Yayınları, İstanbul, 1985
- BÜYÜKTUĞRUL Afif; **Osmanlı Deniz Harp Tarihi**, C.III, Deniz Basımevi, İstanbul, 1983
- ÇAKIL,Uğur; “Woods Pasha” **Deniz Mecmuası**, C.55, Sayı:368, (1 Mayıs 1943), s.87-92
- ÇOKER, Fahri; “Osmanlı Bahriyesi’nde İngiliz Islah Heyetleri”, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, Sayı:541, Temmuz 1988
- ÇOKER, Fahri; **Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler**, Dz.K.K. Komutanlığı Basımevi, Ankara, 1994
- Deniz Harp Okulu Tarihçesi**, Deniz Harp Okulu K.lığı Basımevi, İstanbul, 2004
- GENCER Ali İhsan; **Bahriye’de Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezâreti'nin Kuruluşu (1789-1867)**, TTK Basımevi, Ankara, 1985
- HACİPOĞLU Doğan; **Osmanlı İmparatorluğu’nun I.Dünya Harbi’ne Girişi**, Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2001
- HÜLAGÜ Metin; “1987 Osmanlı-Yunan Savaşı Çerçevesinde Sultan II.Abdülhamid Dönemi Osmanlı Donanması Hakkında Bir Değerlendirme”, **Türkler** , C.13, s.830-844
- KARAL, Enver Ziya; **Osmanlı Tarihi, II.Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)**, TTK Basımevi, Ankara, 1999
- LEWIS Bernard; **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, TTK Basımevi, Ankara, 1984
- MÜTERCİMLER Erol; **İmparatorluğun Çöküşüne Denizden Bakış**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2003
- NOYAN, Bahri; “III.Selim Devri’nde Yenilik Hareketleri ve Türk Bahriyesi”, **Hayat Tarih Mecmuası**, C.16, Sayı:5, 1980
- ORTAYLI İlber; **Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfuzu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998
- ÖZÇELİK Selahattin; **Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000
- TEZEL, Hayati;**Anadolu Türklerinin Deniz Tarihi**, Deniz Basımevi, İstanbul, 1973
- UZUNÇARŞILI, Hakkı; **Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, TTK Basımevi, Ankara, 1984
- UYANIKER Ferdi; "Osmanlı'nın Amerikalı Paşası Amiral Ransford D.Bucknam", **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, Mayıs 2012, Sayı: 613
- ÜNAL Uğur, "III.Selim Döneminde Osmanlı Bahriyesi", **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı:1, 2003

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

WOODS, F.Henry; **Türkiye Anıları-Osmanlı Bahriyesinde Kırk Yıl-(1869-1909)**, (Çev: Fahri ÇOKER) Yelken Matbaası, İstanbul, 1976

YAVUZ, Celalettin; **Osmanlı Bahriyesinde Yabancı Misyonlar**, İstanbul Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi, İstanbul, Tarihsiz

YAVUZ Celalettin; "Birinci Dünya Harbi Sırasında Osmanlı ve Alman Deniz Subayları İlişkileri", **Yedinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri I**, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2000, s.225-253

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

